

Konstskolorna i Mariefredstrakten åren kring 1880

av Hans-Georg Wallentinus

De var unga och begåvade. Många av dem studerade vid Konstakademien i Stockholm och några av dem skulle med tiden bli kända och aktade konstnärer. Sommartid samlades de i trakten av Mariefred för att studera landskapsmåleri. Ut i naturen, till strandängar och kohagar drog de med stafflier, paletter och färger.

Att ge sig ut så här för att på stället måla av landskapet var något nytt. Friluftsmåleriet var en del av allt det nya som vid den här tiden växte fram inom svenskt konstliv, främst hos de unga konstnärerna vilka utmanade och ifrågasatte de rådande värderingarna inom etablissemangen.

1870- och 1880-talen var i mycket en brytningstid i svenskt konstliv. Det tyska inflytandet (Düsseldorff-skolan) med sin tunga och mörka realism ersattes av en ljusare och lättare stil från Frankrike.

På Konstakademien bedrevs dock undervisningen efter gamla riktlinjer och med den tyska skolan som rättesnöre. Det innebar bland annat att man ofta tecknade efter redan befintliga konstverk, som i den så kallade antikklassen, vilken normalt inledde utbildningen.

En landskapsskola hade efterhand tillkommit under ledning av Edv. Bergh och från 1870-talets mitt Per Daniel Holm. Holm tillhörde Düsseldorff-skolan, men var trots detta öppen för nya impulser. Eleverna i landskapsskolan fick under somrarna göra detaljstudier ute i det fria. Vintertid komponerade de landskap där de använde sommarens nedtecknade detaljer som byggstenar.

Bland Konstakademiens elever växte efterhand ett utbrett missnöje mot den, i deras tycke, ålderdomliga undervisningen och man propagerade för en total nyordning, inte olikt vad som framfördes under studentrevolten 1968. Kritiken mot Akademien utmynnade under mitten av 1880-talet i den så kallade opponentrörelsen ur vilken Konstnärsförbundet växte fram. Och i samhället pågick en långsiktig process för kvinnornas frigörelse.

Det var mot denna bakgrund som några elever från landskapsskolan år 1876 på eget initiativ gav sig ut till en "målarkoloni". Initiativtagare var två av de kvinnliga eleverna, Julia Beck och Julia Strömberg.

Georg Nordensvan (1855-1932)

Denna artikel grundar sig till stor del på brev och skisser av Georg Nordensvan samt teckningar som hans konstnärskamrater givit honom. Georg Nordensvan, som var min mammas morfar, deltog i såväl Edvard Perséus' som Konstakademiens kurser i Mariefredstrakten.

Georg Nordensvan föddes 1855 och växte upp i Stockholm. Han skulle från början, som sin far och bror, utbildas till officer, men en lungsjukdom kom emellan. Istället började han studera konst för Edvard Perséus samtidigt som han studerade vid Tekniska skolan i Stockholm, för att därigenom kvalificera sig för intagning till Konstakademiens läroverk. Han skrevs in i januari 1879 och var registrerad till och med läsåret 1882-83. Det sista studieåret hade han anmält frånvaro "för utrikes resor", då han studerade i Paris.

Georg Nordensvan, tecknad av Leonard Zorn (elev vid Akademien 1878-80, sedermera mer känd under namnet Anders Zorn) 1880. Namnteckningen är Nordensvans. Ur Palettskrap nr 20, medlemsblad för Akademiklubben.

Sixten Strömbom beskriver i "Konstnärsförbundets historia" Georg Nordensvan som ett "ämne till en fin målare" och att han "erkändes stå främst i litterär bildning" bland det sena 1870-talets konstelever. Han skrev ofta om konst och litteratur, som konstanmälare i flera huvudstadstidningar, och som konsthistoriker, med 1800-talets svenska konst som specialitet. Så småningom tog författarskapet över helt.

Han var en ivrig anhängare av den nya konsten under 1800-talets sista årtionden, bland annat var han med bland undertecknarna av opponentrörelsens skrivelse till Konstakademien 1885 med långtgående krav på förändringar i undervisningen.

Georg Nordensvan utsågs till hedersledamot av Konstakademien 1917 och blev filosofie hedersdoktor vid Uppsala universitet 1927. Vid sin död betraktades han som den främste kännaren av 1800-talets konst och hans böcker är fortfarande den källa, som i första hand konsulteras då det gäller detta århundrade.

Målarskolorna i Mariefredstrakten

Redan 1877 hölls sommarkurser i landskapsmåleri i Mariefredstrakten. Kurserna anordnades av Edvard Perséus med en del medel från Konstakademien. Kurserna inlogerades på Gripsholms slott. Många av eleverna fortsatte sina studier på Konstakademien och det är möjligt att det var dessa elever som senare förordade Mariefredstrakten för Akademiens egna landskapskurser. Eftersom kurserna tidvis genomfördes parallellt har de ofta blivit sammanblandade.

1880 publicerar Georg Nordensvan en artikel i Ny Illustrerad Tidning om Konstakademiens landskapsskola i trakten. Av tillgängliga uppgifter framgår, att landskapsskolan genomfördes första gången 1876, detta år och fram till och med 1879 på Rydboholms gods i nuvarande Österåkers kommun utanför Stockholm.

1880 var alltså första året i Mariefredstrakten. Det är oklart hur många år som landskapsskolan bedrevs vid Räfsnäs, men så sent som 1928 refereras i "Palettskrap", organ för Akademiklubben vid Konstakademien, till "Prof. Alfred Bergströms landskapsskola på Gripsholm".

Perséus konstskola på Gripsholm

Edvard Perséus första kurser genomfördes som nämnts 1877. Han var inspiratör och lärare för många av de konstnärer som senare skulle komma att utgöra kärnan av de svenska landskapsmålarna. Ett flertal av Perséus elever, bland dem Georg Nordensvan, skrevs efter hand in på Konstakademien, och det verkar ha varit täta kontakter mellan Råfsnäs-kolonin och Perséus grupp på Gripsholms slott.

Som nybliven elev till Edvard Perséus deltog Georg Nordensvan i konstskolan på Gripsholm sommaren 1878.

Edvard Perséus, tecknad av Georg Nordensvan 1878.

Georg Nordensvan har efterlämnat en förteckning över alla konstverk han ägde. I förteckningen finns även vissa uppgifter om verken och de första konstverk som utförts i trakten är daterade 1878.

En av dem är målad av Perséus själv, ett porträtt av Georg Nordensvan, som gjort följande anteckning om tavlan: "Jag. Oljemåln., påbörjades av Oscar Björck, fullbordades (ommålades totalt) af Perséus på en seance, Gripsholm, sommaren 1878." Oscar Björck var ytterligare en av Perséus elever. Han var professor vid Konstakademien 1898-1925, men var vid detta tillfälle endast 18 år och antagligen en ganska hopplös nybörjare, eftersom Perséus målade om hela tavlan.

Gripsholm från stadssidan. Teckning av Georg Nordensvan 1880.

Ganska lite är känt om vilka konstelever som deltog i Perséus kurser. Anna Ekenstierna, dotter till intendenten på Gripsholm Eugen Ekenstierna, skriver i sin almanacka för 1878: "Spelade croquet med hrr Bergh, Jungstedt och Norström. Herr Tirén kom." De är med största sannolikhet deltagare i Perséus målarskola, varför vi kan lägga till Richard Bergh, Axel Jungstedt och Johan Tirén till listan. Vem "Norström" är har inte gått att återfinna.

Från 1880 deltog Georg Nordensvan i Konstakademiens landskapsskola. Klart är ändå, genom kommentarer i brev, att Georg Nordensvan så sent som 1882 hade kontakt med Perséus i Mariefred, trots att han deltog i Landskapsskolan på Råfsnäs.

En deltagare i målarskolan på Gripsholm, var Ernst Lundström. I en hyllningsdikt till Perséus skriver han bl a:

"Mins du Gripsholm, den tiden har
 ej än gått ur mitt minne -
 den lefver i mitt hjerta qvar,
 och trifs så gott derinne -
 när sorgen understundom vill
 sin del af minnet taga,
 dess minnen griper jag då till,
 att sorgerna förjaga. -"

Landskapsskolorna på Råfsnäs 1880 och -82

Råfsnäs (numera stavat Rävsnäs), foto Hans-Georg Wallentinus 1999.

Georg Nordensvan skriver i sin artikel i Ny Illustrerad Tidskrift att det var 13 kvinnliga elever i gruppen 1880 och i C. W. Jaensons handskrivna hågkomster sägs, att man var inalles 30 elever. Genom uppgifter från olika källor har det gått att identifiera 12 av damerna och flertalet av herrarna.

En av eleverna var Karin Bergöö, senare gift med Carl Larsson. Axel Frieberg refererar i boken "Karin" till ett brev hon skrev strax efter midsommar 1880, av vilket man kan sluta sig till att hon även deltagit på Rydboholmskursen året dessförinnan.

I detta brev nämns ytterligare några deltagare, bland dem Karin Bergöös nära vänner Emma Löwstädt och Julia Strömberg. I Ingrid Anderssons bok om Karin Larsson finns en teckning av Karin Bergöö som visar henne själv, samt Gerda Wallander.

"Mjölnerens bolag". Teckning av Georg Nordensvan, Råfsnäs 1880. Ur Palettskrap nr 20. Från vänster: Karl Aspelin, Johan "Figge" Thulin och J. O. Grafström

I "Palettskrap" nr 20, november 1880, återfinns ett bild- och textreferat från Råfsnäs kursen. Där finns bl a en "seriestrip" av Liljefors, som visar hur det kunde gå till när konstnärseleverna skulle måla i kohagen. Här finns också en teckning av Georg Nordensvan föreställande "Mjölnerens bolag" (se bild ovan). I Georg Nordensvans egen samling av Palettskrap har han med blyerts namngivit "mjölnarna". Till vänster står Carl Aspelin i mitten Johan "Figge" Thulin och till höger Jonas Olof Grafström. Förutom dessa ingick även Bruno Liljefors och Georg Nordensvan själv i "mjölnargruppen".

Blyertsskisser som Georg Nordensvan och andra deltagare gjort av "kårandan" föreställer, förutom de ovan nämnda, Johan Tirén, Axel Malmgren, Johan Kindborg, Alma Holsteinson, Vilhelm Dahlbom, Justus Lundegård, Pauline Neumüller, Ivar Nyberg, Elisabeth Warling och Ingeborg Westfelt.

Med 30 elever blev det trångt, mycket trångt. Karin Bergöö klagar i sitt brev till mamma Bergöö på detta och att besök och aktiviteter vid sidan av tagit så mycket av tiden i anspråk:

Mamma frågar hur jag trivs här, jag har störlängtat hem hvarje afton, vi äro alldeles för många här, vi dela oss i smärre trupper och den ena har alltid något att anmärka mot den andra, det är en ständig oro i luften. Hvad som också till största delen gör att vi vantrivas är att vi ingenting hinna, orsaken dertill är till största delen vädret men kanske också till del att vi så ofta varit borta och dansat, det varit främmande här o s v. Jag kan då icke säga att jag latat mig någon gång men jag har ej kunnat arbeta med samma kraft som förra året. En tröst är dock att Professor Holm varit mycket nöjd med oss insett att vi ej hunnit gjort mer.

Karin Bergöö. Teckning av Georg Nordensvan, Råfsnäs 23 juni 1880.

Till detta ska läggas Georg Nordensvans beskrivning i Ny illustrerad tidning om professorsbesök med mera:

Hvarje kvadrattum der uppe var upptagen...Bryggstugan var belägrad.

I Karin Bergöös brev beskrivs ett tvehågset midsommarbesök på grangården Hista 1880:

När vi komma till Histad midsommarafton hade jag mammas bref i mot mig, det var det roligaste af min midsommarfest. Sedan var det just icke så stämningsfullt. Vi hade åkt dit i hellregn, vi sågo majstången resas, tog ett par var[v] kring densamma men fingo sedan ej deltaga i folkets dans utan fortsatte uppe i salen i värme och dam[m]. Der var få grannar, inga herrar endast rödblommiga fröknar."

Som Bibi Gejvall-Seger beskriver i "Grannar till Gripsholm", beboddes Hista vid denna tid av dr J. C. Lind med sina fem ogifta döttrar, så nog kan man tänka sig att rödblommiga fröknar dominerade tillställningen.

Redan dagen efter besöket på Hista(d) var det dags igen, nu med "Karnevalen på Råfsnäs". Och så till sist "Bacchuståget" sista dagen av kursen, beskrivet i bild i Palettskrap nr 20. Enligt Georg Nordensvans uppgift i Ny illustrerad tidskrift utgjordes Bacchuståget av dem som inte rymdes i huvudbyggnaden utan bodde i Mjölnergården strax intill, "mjölnarna". Så här skriver Georg Nordensvan:

Baccus fann det lika roligt här som på Olympen, och hans käre fosterfader, 'gubben Silenius' - som besynnerligt nog talade norrländska - var nöjd med sin verld...".

Den 27 juni höll Perséus konsert på Gripsholm, där några från landskapsskolan deltog. Det är mot denna bakgrund lätt att förstå att man inte hann speciellt mycket av det som man egentligen skulle göra, det vill säga måla.

Karin Bergöö. Teckning av Georg Nordensvan 1881 från Konstakademien.

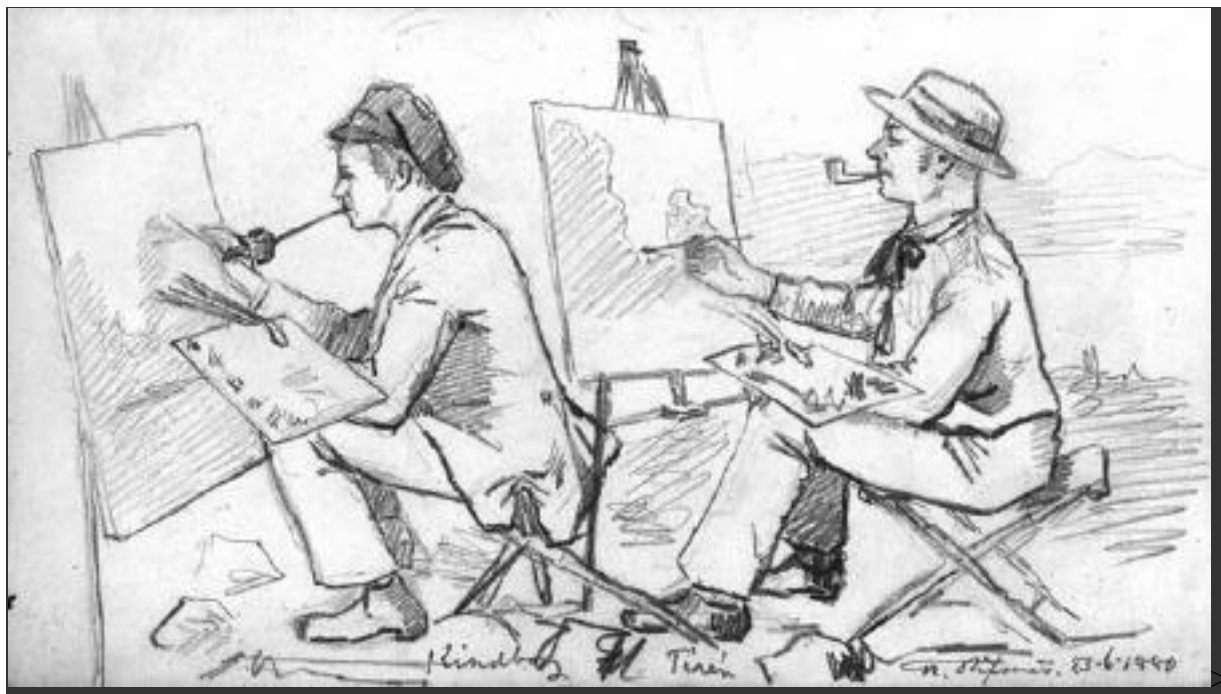

Georg Nordensvan har tecknat av såväl "Gubben Silenius", alias J. O. Grafström, bördig från Medelpaden (ovan) som en av karnevalsdeltagarna (nedan) i en av skissböckerna

Uppgifterna från 1881 är magrare och består huvudsakligen av ett antal efterlämnade, daterade skissblocksblad. Som sekreterare i Akademiklubben hade Georg Nordensvan till uppgift att skriva referaten från klubbens sammanträden. Dessa trycktes sedan i "Palettskrap". I nummer 26, november 1881, skriver han som en förklaring till varför han inte minns så mycket av vad som tilldrog sig under senaste vårsammanträdet:

att det ligger så mycket emellan, landskapsmålning i 4 graders värme, irrfärder, konstnjutningar, regnskurar, dagdrifveri, vanmäktiga hotelser mot väderleken, landtlif, fester, onda tjuvar o.s.v.". Av detta kan man sluta sig till att det i varje fall förekommit någon typ av landskapsmåleri. Sannolikt bedrevs detta som dagsutflykter från Stockholm till Karlberg, eftersom många skisser 1881 har daterats Karlberg under några dagar i maj.

Kindborg och Tirén, Råfsnäs 1880.

Karl Aspelin och Johan Thulin, Råfsnäs 1880. Notera titeln på teckningen, "Madaro" - både Aspelin och Thulin var skåningar.

C. W. Jaenson nämner dock att ett antal elever på egen hand arrangerade en landskapsskola på Grönsö, i Trosa skärgård i Södermanland.

Från 1882 finns ett antal brev från Georg Nordensvan till hans mor, samt ett antal oljemålningar med Mariefredsmotiv av egen hand. I ett av breven finns en fullständig deltagarlista. Brevet är daterat "Råfsnäs d. 15 juni 82":

Vi äro utom Holm, som är munter och kamratlik, fröknarna [Siri] Andersson, dotter till biskopen Nyman, [Maria] Vesterberg, [Pauline] Neumüller, [Alma] Holsteinson, [Anna] Crælius, [Anna] Cassel, [Fanny] Sundberg, [Charlotte] Vahlström, [Elisabeth] Varling och [Fanny] Hjelm och hrr [Johan] Åkerlund, [Edvard] Rosenberg, [Erik] Sääf, [Vilhelm] Behm, [Tryggve] Hermelin, [Justus] Lund[e]gård, [Elias] Erd[t]man, [Carl] Trägård[H] och [Herman] Feuchting. Pianister, sångare, fiolinister, kornettblåsare – två förutom professorn."

Ett större antal av de elever som deltog 1880 och/eller 1882 har senare blivit erkända konstnärer,

åtskilliga inom landskapsmåleriet. Bland deltagarna är det flera som gifte sig med andra konstnärer inom eller utom gruppen. Karin Bergöö är redan nämnd. En annan var Pauline Neumüller som senare gifte sig med Johan Åkerlund. Gerda Rydberg gifte sig med Johan Tirén.

Till vänster: Richard Bergh som senare blev chef för Nationalmuseum. Till höger Bruno Liljefors.
Teckningar av Georg Nordensvan från Konstakademien 1881, resp. 1880.

Karl Aspelin, Råfnäs 1880.

Axel Malmgren, Råfnäs 1880.

>

Till vänster Johan "Figge" Thulin och till höger Alma Holsteinson, Råfsnäs 1880.

Edward Rosenberg var, liksom Pauline Neumüller, också elev till Perséus. Av honom har Georg Nordensvan efterlämnat en målning utförd sommaren 1882, föreställande Råfsnäsviden. Georg Nordensvan kommenterar denna på följande sätt:

Strandlandskap, motiv från Råfsnäs vid Mälaren, sommar. Liten oljemålning på trä. Ej sign. Utförd under landskapsskolans vistelse på Råfsnäs juni 1882. Gafs då åt mig, som sett den målas.

Senare under sommaren målar Georg Nordensvan en egen tavla med samma motiv.

I ett brev till sin mor, daterat Pingstafton 1882 skriver Georg Nordensvan

En vecka ha vi nu målat i slottet, nycklar äro funna till alla hemligheter och jag, arma anka, som trodde mig varit övfer allt, får se flera rum med präktiga taflor, om hvilka jag ej hade aning. Var med Ekenstjerna på en vandring. Har börjat 4 taflor, af hvilka 2 äro nästan färdiga. Man målar som ett kriter trots att Perséus säger mig gjort framsteg i färgerna under vintern, då jag ej målat något alls.

Anledningen till att man befann sig på slottet var, att man där dels lärde sig tekniker genom att kopiera några av de konstverk som hänger där, dels genom att göra avmålningar av interiörer i slottet.

Motiv från Mariefred. Teckning av Georg Nordensvan 1880.

Roddare, Råfsnäs. Teckning av Georg Nordensvan 1880.

Precis som för dagens ungdomar gick det åt pengar och föräldrarna skulle klara sonens "markservice", hör bara:

Jag går i mina gamla grå sommarkläder. Skorna har spruckit och gått upp, hvarför jag varit tvungen beställa ett par nya; de skulle kosta 13 kronor. Skicka ej några pengar, förr än jag skrifer derom." ... "De skjortor, som finnas hemma smutsiga, var god och låt tvätta dem tvärt jämte kragar och manchetter, såvida ej många dylika finnas rena.

Om inte Georg Nordensvan hade (några större) problem med kassan, så gällde det motsatta i hög grad Karin Bergöö, som skriver så här till sin mamma två år tidigare:

Paquetet med skorna fick jag ej förr än Midsommardagen, men jag kunde mycket väl ha mina svarta efter sedan jag sjelf varit skomakare, sytt ihop det trasiga och dekorerat med ett par rosetter. De grå skorna voro utmärkt vackra. Lilla snälla mamma som visste att jag önskar mig sådana jag blef så förtjust när jag fick se dem, men de voro för stora så att Julia Strömberg har öfvertagit dem. Kanske mamma vill vara så snäll och skriva hvad de

kosta så att jag får kräva henne när min kassa börjar blifva skral.

Tydligen var det hårt slitage på skodon under kurserna! Den 15 juni beskriver Georg Nordensvan den miljö de lever i.

Med undantag af förra lördagen, då vi sutto inne och tråkade, har det trots ideligt regn och kyla varit mycket roligt. Bra sällskap, god anda, trefligt folk, mycket vackert i synnerhet om aftnarna. Trångt ha vi och obehvämt, men det gör ingenting. Säng fick jag. Äter glups[kt]. Under regndagarna sutto vi - ett litet valdt sällskap - i orangeriet, målade, språkade och läste högt. För öfrigt målar jag två motiv från trädgården och ett uppe i kohagen. Ett riktigt naturlif, tänker på intet, ser aldrig en tidning, vet intet om den öfriga världen." ... "I fredags var jag in till Mariefred, var på Gripsholm till middagen, utmärkt vackert der. Gick tillbaks hit kl. 8." Uppenbarligen är stämningen bättre 1882 jämfört med 1880. Man är ju också färre än gången innan; enligt Georg Nordensvans brev 21 elever mot 30 år 1880. Trots detta anses det trångt, men nu använde man förstas inte Mjölnergården.

I ett brev daterat 23 juni 1882 beskriver Georg Nordensvan att skolans elever redan börjar skingras:

I går reste de första affällingarna härifrån, i dag foro tre till. Beslöts då - i går - att promenera in till Mariefred, emedan vädret hindrade oss att måla ute. Alla herrarna aftågade dit, der slogs kägler och åts sexa i källarträdgården, gamla minnen upplifvades och skålen för Gripsholm dracks i champagne. Vi kommo hit igen precis kl. 2 på morgonen, då det redan var helt ljusst. I qväll äro alla bjudna till Histad, men ingen är särdeles hågad att dansa." Jämför detta med Karin Bergöös brev från 1880! "Trötta äro vi också, jag har hela förmiddagen legat och läst i hängmattan under askarna. Vi fara troligen alla de återstående på en gång, förmodligen om en vecka. Sedan de reste, är här intet roligt mera. Jag var nästan hela dagarna tillsammans med Alma [Holsteinson], och det är mycket tomt såväl efter henne som efter de andra. Här är blott fyra flickor kvar. Gamla Lotta Wahlström, Varling, Neumüller och Craelius. Varmt och skönt." ...

Denna tid har gått förskräckligt fort. Nu fälde flickorna ner sin gardin, de skola kläda sig för Histadfärden. Jag får väl snobba upp mig, jag också, ta af mig målarblusen och de f.d. hvita skorna - här går man mycket landtligt klädd - och på med det finaste man har. Solen steker in, lilla Eva sitter i gungan och gör gubbar upp till mig, sjön glittrar och ett par stora praktfulla pioner lysa från trädgården."

I september samma år minns han, sittande i en liten våning på Gripsholm (i Kavaljersflygeln?), med vemod tiden på Råfsnäs:

Tog inga målarsaker med mig hit men längtar efter dem... Det vore dumt att bryta af för en tid, då man kom igång på Råfsnäs. Der var allt bra trefligt ändå. Jag har haft ledsamt efter kårandan, riktigt saknat det friska lifvet der ute.

Efter 1882 deltog Georg Nordensvan inte i några fler målarskolor. Hans sista "Palettskrap" i egenskap av Akademiklubbens sekreterare kom ut i oktober 1882. Han hade då redan för ett år sedan fått arbete på Ny Illustrerad Tidning, ett arbete som tog allt mer tid. Han skrev också mycket, både böcker, skådespel och tidningsartiklar.

I och med sin vistelse i Paris och Grèz våren 1883 avslutades hans konstnärskarriär och han gick helt över till skrivandet.

Gripsholms slott från nuvarande folkhögskolan. I båten sitter Anna Ekenstierna. Oljemålning på duk av Georg Nordensvan 1881. Foto: H-G Wallentinus.

Källor

- Andersson 1986 (skriftliga uppgifter + teckningar utförda av KB)
- Bergöö, Karin 1880. Brev till Hilda Bergöö 28 juni 1880. Original på Uppsala universitetsbibliotek, handskriftsavdelningen
- Ekenstierna, Anna 1878 (almanacksanteckningar)
- Jaenson, C. W., utan år. Uppgifter om konstskolorna refererade i Strömbom 1945. Konstakademins läroverk 1840-1900. Elevmatrikel. Original hos Akademien för de fria konsterna, Stockholm
- Lundström Ernst, utan år. Dikt till Edvard Perséus. Original tillhörigt Elisabeth Wallentinus
- Nordensvan, Georg 1877-82. Blyertsskisser. Original tillhöriga Elisabeth Wallentinus
- Nordensvan, Georg 1880. Blyertsskisser från Råfsnäs 1880. Original tillhöriga Fredrik Funck
- Nordensvan, Georg 1882a. Ett antal brev till hans mamma. Original tillhörigt Elisabeth Wallentinus
- Nordensvan, Georg 1882b. Råfsnäsviden. Oljemålning. Original tillhörigt Hans-Georg Wallentinus
- Nordensvan, Georg 1882c. Gripsholms slott från väster. Original tillhörigt Elisabeth Wallentinus
- Nordensvan, Georg. Noteringar om konstverk, m m (1878-1932)
- Ny illustrerad tidning nr 35, 1880 (artikel av GN + teckningar av Ingeborg Westfeldt), Palettskrap nr 20, 1880 (artikel av GN + teckningar av GN, Liljefors, m fl)

Litteraturreferenser

- Akademiklubben 1880-1882, 1931. Palettskrap. Akademiklubben vid Konstakademien.
- Andersson, I. 1986. Karin Larsson: konstnär och konstnärshustru. Gidlunds Stockholm
- Frieberg, A. 1967. Karin. En bok om Carl Larssons hustru. Stockholm, Bonniers
- Gejvall-Seger, Birgit 1995. Grannar till Gripsholm. Stockholm, Författares Bokmaskin.

Nordensvan, Georg 1880. Sommarminnen från Råfsnäs. Ett stycke nordiskt konstnärsliv. Ny Illustrerad Tidning nr 35, 1880.
Roosval, J. och Lilja, G. (red.) 1952-1967 Svenskt konstnärslexikon : Tiotusen svenska konstnärers liv och verk (5 vol.). Allhem, Malmö
Strömbom, S. 1945. Konstnärsförbundets historia I: Till och med 1890. Konstnärsförbundet, Stockholm.
Svenska konstnärer 1997. Jönköping, Konstbokens förlag.

Uppsatsen är hämtad ur Sörmlandsbygden 2001:31-50. "Sörmlandsbygden" är Södermanlands hembygdsförenings årsbok.

Årsboken kan beställas från Södermanlands hembygdsförbund, Box 36,
611 22 NYKÖPING, tel 0155-28 43 00, Fax 0155-21 74 77.

På grund av copyright-reglerna har några teckningar av andra konstnärer uteslutits. De finns dock med i "Sörmlandsbygden".

© Södermanlands hembygdsförbund och författaren

[Tillbaka](#)